

VESZPRÉMI ATTILA

Nyelvkaparó[1]

Iskolamesék

LÁTÓSZÖG

(látószögek a jéghideg homokban)

Volt egyszer egy titokzatos iskola. Az volt, mert ott pöffeszkedett némán, mint aki mindent tud, és dafke semmiféle elvárásra nem mozdult odább. Nem vett részt továbbképzéseken meg felméréseken, nem hálózatosodott, nem digitalizálta magát, igaz, nem is kobzott telefont, nem gyűjtött szemetet szelektíven meg máshogy se, a közösségi médiában sem volt jelen, és még kórusversenyre, AI-konferenciára és tüntetésekre se járt. Már minden szakértő morgott rá, hogy milyen antiszociális ethoszt manifesztál köztünk ez a felettébb gyanús intézmény. Ki ezért, ki azért, de mind azt mondták: ez az iskola, amennyire mi látjuk, nincs is, csak kongó kőrakás, semmi más, rigid és vaksi. Barlang maximum vagy rom. Kuckó. Ma már ilyenben nevelni a gyereket nem lehet, alapvető feladat volna számot vetni dinamikusan változó társadalmunkkal, melynek brutális közegében, melyről nem tehetünk, minden erőnket latba vetve élünk, szóval tessék beleállni, mint a többi, ki a mellet, be a hasat, fel a fejjel, továbbá hátrább az agarakkal. Ilyeneket mondtak.

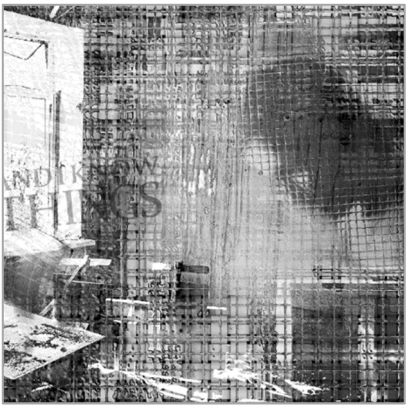

Odakint, magasan a kapu fölött, volt egy kis vízköpő, ami állandóan belzebubos pofával bámult lefelé, és amikor ezek a nagyokosok elmentek az iskola előtt, pláne ha morogtak is közben, bosszúból jól leköpte őket, aztán delfin- és csecsemőhangon azt kiabálta: ti se vagytok, ti se vagytok! Senki se tudta, hogy csinálja, hogy amikor hetekig nem esik, vagy éppen fagy, akkor is van muníciója. Kedvelték őt a diákok, a tanárok, a szülők, sőt még a testületbe delegált állami influenszerek, kémek és bérkilövők is. Utóbbiak

[1] *„húzzuk le a nyelvkaparóval a nyelvünkről a lepedéket, majd mossuk el az eszközt”* (egy használati utasításból)

cigiszünetben föl-fölpillantottak a tonka orrára, meg a hosszú pofájából kilógatott nyelvecskéjére. Rájuk sose kiabált, nem köpködött. Csak az okoskodókra. Loccs! Néhány család csak azért költözött a körzetbe, hogy ide írathassák a gyerekeket, akik aztán majd a tantermek utcára néző ablakain át lesik, hogy egy-egy arra elhaladó nagytudományú mikor kap felülről egy toccsanós pongrácot a nyakába.

Se a gyerekek, se a felnőttek nem árulták el soha senkinek, hogy itt hosszú évezredek óta nem folyik se ilyen, se olyan nevelés. Nem is folyt soha. Én is azt játszom, hogy csak annyit tudok: az eláztatottak titokban mulattak ám ezen az egészen. Tetszett nekik a locspocs. És ez volt a trükk! Hogy elvoltak ezzel, innen vezettek le mindent, és beleszőtték ezt az iskolát a narratíváikba, mintha értenék, mi folyik itt, és nem kérdezősködtek tovább, nem is néztek oda. Így aztán azt se látták, hogy a gyerekek minden délután sima arccal és nyugodt léptekkel jönnek ki az épületből, valahogy nyugodtan és gazdagon jönnek bentről kifelé, mint akik világot láttak, talán többet is, részei voltak, visszajöttek, és a szabadság bizonyosságát hordják a zsebükben. És megfogják a szüleik kezét vagy egymásét, és puha léptekkel hazamennek, szerényen formált, de kanyargó, indázó, abban a pillanatban csak általuk hallott, de amúgy bárki által megérthető, napsárga mondatokban beszélgetve, mintha épp teremtenének.

Szóval úgy, mint akik ide-oda múlnak az időben. Szerintem érthető.

A kapu felett, a vízköpő nyakánál volt egy kis fehér kőtábla. Rajta véset: „Ismerd meg önmagad”. A *meg* szót valaki egyszer vékony ecsettel, arany színnel áthúzta, és alápingálta: *fel*. A véset régi volt, nagyon régi, a pingálás valamivel újabb, de az egész ragyogott mindenestül, mert a vízköpő könnyeket köpött, és az álláról viszszapergő sós cseppek mindig tisztára mosták a táblát. Ez volt hát a titok egyik fele, mert a másik az, hogy honnan és miképp gyűltek oda azok a könnyek. Ezt nem tudta senki. Egy az, hogy se a gyerekek, se pl. a tanárok nem voltak megszomorítva itt, az fix. Az meg, hogy a fontoskodók nem jártak utána szerényen és odaadón, magamaguk is szabadulásra törve, ennek az arcot simító, lépést nyugtató, párbeszéd-kanyarogtató antiszociális létezésmódnak, ennek a sírnivalóan egyszerű féltitoknak, az kettő, csipkebokorvessző.

*

Volt egyszer egy hiperaktív sportiskola. Itt mindenki hiperaktív volt, a kis elsősöktől az igazgatóig mindenki zizegett, zakatolt, minden impulzus volt a számukra, nagyon érzékenyen átélték az iskolai kultúrájukat, meg általában a létet, főleg persze sporttevékenységek színes (és sokszor bizony szagos) formáin keresztül. De mindenki fegyelmezte is magát, ha kellett, különben saját szavukat se értették volna, és ablakok, virágcserepek, tornaszerek és orrok törtek volna halomra, a kupákkal és érmekkel teli vitrinekről nem is beszélve. Tudták, hogy odakint és odabent is önmagunkkal meghasonlott kompetitív és drámai lények vagyunk, és ezt át is élték, hajjaj, de hányszor. Éppen ezért kifejezetten szerették fegyelmezni magukat, viszont attól meg tartózkodtak, hogy egymást fegyelmezzék, mert az, hogy a „magam” kicsoda, elég kérdéses, főleg egy meghasonlott korban, de hogy a „másik” kicsoda, hát arra minden megfejtés csakis hagymáz lehet, mondjuk ki, elég nagy

butaság, ha valaki azt hiszi, hogy tudja rá a választ. Szóval egymás fegyelmezéséből nagy baj lett volna, ez tiszta sor. Az egyik legtudatosabb iskola volt ez, néha még a sportminiszter is eljött ide látogatóba, hogy magába szippantson egy kis átélést és önfegyelmet, meg gyűrűhintázni is nagyon szeretett, és nem bánta, hogy a gyerekek nevetnek rajta.

Ez a miniszter az iskola igazgatójának többször is szelíden szóvá tette, hogy az intézménynek még mindig nincs pedagógiai programja. Az oktatásirányítás fél oldalt ír elő, és még sincs ilyenjük! Az igazgató (egykori hossztávfutó, sokszoros bajnok) ekkor az igazsághoz hűen mindig azt felelte, hogy szóban már kiokoskodták a programot a gyerekekkel, csak az úgy borzasztó hosszú lenne leírva, ezért szeretne még párat aludni rá a kiváló eredmény, vagyis a fél oldalra történő tömörítés céljából. A jó alvás amúgy is a jó sportember egyik fontos gyakorlata. Azt viszont nem árulta el a miniszternek, hogy arra bazíroz: egyszer majd megálmodja a tömörítést.

Egy februári nap szürke reggelén aztán pontosan ez történt. Álmában az igazgató nagyon öreg volt, és egy kis hokedlin ült a földszagú nyári éjszakában, valamiféle domb tetején. Egyszer csak odajött hozzá Ricsi, a ló, tudjátok, abból a szomorú filmből. A szájában egy almát tartott. Egészen közel jött, majd lehajtotta a fejét, és az almát az igazgató nyitott tenyerére helyezte. És akkor a pedagógiai program szövege, szissz, mintha ostorral vágták volna a levegőbe, kirajzolódott az égen. Óriási, sárgán világító neoncsőrengetegre hasonlított.

Az igazgató aznap is a szokott időben ért oda az iskolába. Köd ült mindenen. Nem a főkapun át ment be, hanem hátul, hogy senki se lássa. Aztán az irodájában ült, kávét szürcsölt, és közben fegyelmezte magát. Nyolc óra előtt két perccel nem bírta tovább, fölkapott egy régi, nagy hangládát, meg kábelt és mikrofont, lerohant a földszintre, és onnan ki az udvarra. Ott letette a ládát, gyorsan bekötött, bekapcsolt mindent, nagy levegőt vett, és a következőt kiáltotta a mikrofonba:

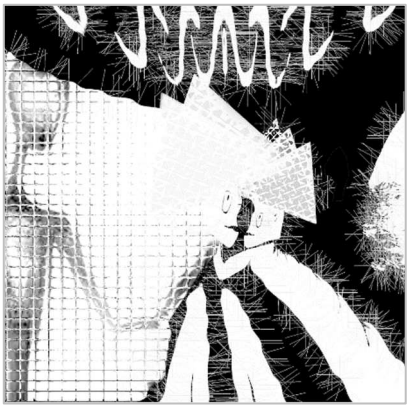

Barátaim! Zavart tudatállapotok, társadalmi normaként interiorizált elidegenedések és pusztító pótcselekvések malmára hajtja a vizet, ha nem fordítjuk szellemünk és érzékeink azon régóta bennünk élő sejtelem felé, hogy épített világunk, a normalitás világa nem azért ilyen szégyenletesen beteg évezredek óta, mert korokon átívelve öröklődő szokásunk hogy tehetségünket egymás és önmagunk elleni vak és süket erőszakra használjuk, hanem azért, mert ezt az erőszakot szeretetnek és törődésnek nevezzük.

Ha a nyelvet mint hamis reprezentációt lekaparjuk a valóságról, felsejlik, hogy történelmünk valójában annak története, hogy egymás szociálisan kötelezővé tett unszolása, zsarolása és vágyakozása hipnózisában hogyan fordulunk el a létezést a maga teljességében kitáró, a valódi, csonkítatlan

élményeinkhez odavezető szólításoktól, suttogjon az fülünkbe emberi alkotás vagy isteni teremtés hangján, az evolúció játékainak szívzörejével, vagy épp testérzeteink sóhajain át. S hogy az így önként elvesztett és elvesztegetett belső források iránti kielégületlen éhségünkben hogyan faljuk fel egymást és a világot.

Barátaim! Mi itt mind sportemberek vagyunk. Mi átugorjuk, lehagyjuk, megúszszuk, földhöz vágjuk ezt az örökölt szokást! Példa leszünk embertársainknak: arra használjuk a tehetségünket, hogy szembefordúljunk a programmal, és legyőzzük azt, végül pedig átépítsük a földet és a világegyetemet!

Egy pillanatig csend volt. Akkor körben kinyíltak az osztályok ablakai, meg a torna- és edzőtermek ajtaja, és a gyerekek és a pedagógusok odagyűltek, és összeviszsza kiabáltak meg integettek arrafelé, ahol a ködben az igazgatót sejtették, és a sok indázó, keresztbe-kasul összefonódó kiáltás egy szurkolótábor üdvrivalgásává olvadt össze, és a szájak februári párája mint győzelmi fáklyák füstje tört fölfelé. Az igazgató kifújta magát, ő is integetett, át a ködön, aztán az ablakok, ajtók becsukódtak, hogy a termek le ne hűljenek, és mindenki ment a dolgára. A nyolcat elcsöngették már, az igaz, de le lehetett adni a programot, ez a kis csúszás meg belefért.

*

Volt egyszer egy passzív-agresszív iskola. Nem tudom, hallottatok-e róla, mert ez már régen volt. Az iskola története nagyon unalmas, úgyhogy csak a végét mondom el. Működött itt egy nyomtatott suliújság, amelyben a gyerekek közölhették az írásaikat. Semmi más módon nem volt szabad az egyénnek saját nyelven, saját narratíván át megnyilvánulni anélkül, hogy azt minden konstruktív cél nélküli, hosszan elhúzódva betegítő, elmaszkolt projekciókkal meg ne torolta volna valaki a felnőttek vagy a gyerekek közül. Vagyis például az itt megjelent szövegekre sem volt tanácsos autonóm módon reflektálni. Ez nyilván az iskola jellegéből következett. A suliújságot pedig természetesen három példányban le kellett adni a tankerületnek, ahogy akkoriban mindent.

Egyszer egy diák írt egy rövid költeményt ebbe az újságba *Szeretet és törődés* címmel. Ez volt az:

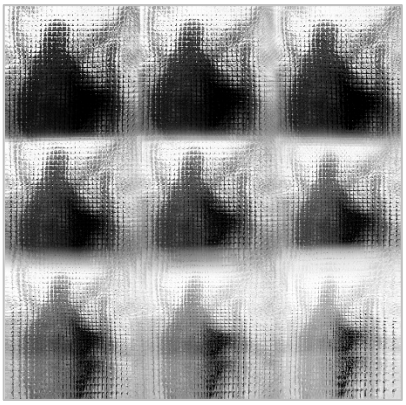

Van benned egy szörnyeteg
Ritkán látod őt te meg
Sokkal többször én látom
Ezért vagy a barátom

Van köztünk egy szörnyeteg
Mikor játszunk összemegy
Ha nem játszunk földagad
Háborúzunk védd magad

Bennem nincsen szörnyeteg
Túl sok ízben kérdezed
Remélem hogy belátod
Nem leszünk így barátok

A lapocska egy pénteki napon meg is jelent, széthordták az iskolában, ahogy máskor. Hétfő délelőtt, a szokásos ügyintézések idejében az iskolából hiába próbálták elérni telefonon a tankerületet, nem vették fel. Később szirénázó tűzoltóautók húztak el az iskola mellett, szokatlanul nagy számban. Kora délután hirtelen beborult, és furcsa felhők kezdtek gyűlni az égen, mintha egy óriás nagyon lassan fánkot dobálna egy kosárba. Szemerkélni kezdett az eső. A környéki élelmiszerboltok, kávézók, kocsmák hirtelen kiürültek, a könyvtár, a mozi és a helyi utazási iroda előtt viszont hosszú sor kígyózott, és ezek a sorok különös módon csupa magányos alakból álltak. Elterjedt a hír, hogy a határmenti szántóföldeken mongúzok ezrei ássák be magukat a talajba, miközben egy testetlen hang régi filmslágereket énekel, egyvalaki pedig azt állította, hogy az iskolától nem messze boszorkányt látott rollerezni a házak közt az esőben. A szülőket persze értesíteni sem kellett, szaladtak a gyerekekért, a nagyobbak pedig egyedül is hazamehettek.

Kedd reggel az érkező diákok és a szülők zárva találták az iskola kapuját. Lézengtek egy darabig, aztán hazaindultak, és berendezték a napjukat másképp. Szerdán ugyanez történt. Végül már csak két-három szülő álldogált ott reggelente tanácstalanul. Aztán egy se ment oda, meg is szűnt az iskola.

*

Volt egyszer egy karanténiskola. Ez akkor volt, amikor kitört a járvány, és hirtelen nagyon kellett vigyázni egymásra, viszont nem lehetett csak úgy félbehagyni a dolgokat, folytatni kellett a tanulást meg a nevelést is.

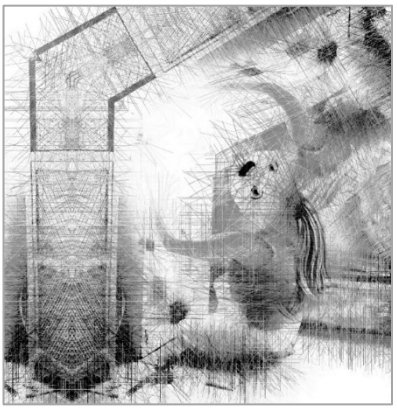

Ebben az időben sokat nevettek az emberek, akinek köze volt iskolához, mindenki nagyokat nevetett otthon a képernyő előtt. Azért nevettek, mert most egyáltalán nem ment, ami azelőtt ment. A diskurzusok jobb sorsra érdemes levegőjével évezredek alatt telifújt nagy társadalmi lufi ereszteni kezdett, tengernyi oxigén áramlott vissza térbe és az időbe, egymás után lélegeztek fel diákok, tanárok, szülők is, zihálgató lelkek százezrei. A tanuló közösségekben egyik napról a másikra bukfencet vetett az evolúciós logika, és mosolygó maszkok és rikító palástok mögé rejtőző, tüskés öklű, fuldokló egyedek egymás húsába vájt interiorizációiból épült nexuscsoportjai helyett valóban tudatok közössége jött létre. Most először az életben egy csomó hiedelem egyszerűen csak úgy elmúlt. Az egyik tudat most már inkább örült a másiknak, mint hogy félt volna tőle vagy vágyott volna rá, nem akarták sem megváltoztatni, sem leuralni egymást, olyan volt ez az egész, mint egy nagy, neonszínű, vattacukros felvilágosodás, és még ezen is lehetett nevetni, hogy ez felvilágosodás, hiszen a képernyők éles, kockatarka fényén keresztül beszélgetünk egymással.

A tanulás meg a nevelés egy óriási körtáncnak látszott most, ahol senki se vezet. Kitűnt, hogy a korábbi görcsös kulturális nemződüh csak egy lélektelen drive, a módszeres, érdekelvű lelkesedés és a következményes redukált nyelv, amelyen eddig egymáshoz szóltunk, talmi és félrevezető, mert minden igazából is megvan és mondható, és kisült az is, hogy az egymás szívét görcsbe húzó, egymás érzékeit amputáló, térdét rogyasztó projekciók, stiklik és trükkök valójában nagy-nagy bucifejű, szomorú tévedések voltak. Egyszóval mindez eltörölve mindörökre, mert izgalmasabb és igazibb nézni és élni, ahogy ide-oda múlunk az időben. Nem kis dolog volt ez. Sarkig kitárult a diverzitás, és mégis, mintha mindenki hazaért volna. Oszladozott a köd, és egy soha nem látott valódi összetartozás, valódi közösség körvonalai tűntek fel mögötte. És az iskolapolgárság először életében úgy érezte, hogy lehorgonyozna itt, mert ez bőven elég.

Alig telt el pár nap, máris akadt pár kölyök, akik trollkodni kezdtek. Először is nekiálltak a frissen kimúlt régi nyelveken rengeteget beszélni. Reggeltől estig véleménycikkeket, helyzetértékeléseket és jótanácslistákat írtak a közösségi médiába, meg videókat készítettek a járvány alatti iskoláztatással kapcsolatban. Bűvölték vissza a régi társadalmi nexusok szólítását az agyak és a szívek visszhangkamráiba. A nexusokat a kialakult helyzet nézőpontjából elemezték, mintha új tudást generálnának, és persze ehhez igazodó ismeretátadási és kooperatív tudáskonstrukciós módszereket is fejlesztettek, hogy katalizálják az alkalmazkodást. Együttérző vagy harcias popdalokat írtak, kórusban elénekelték, aztán közzétették. Megszálltak olyan csatornákat is, ahol az iskolai társadalom ébredése zajlott. Kommentáltak, provokáltak, reagáltak. Eljátszották, hogy ostobák, és nem értik, ami itt zajlik, vagy ennek az ellenkezőjét imitálták.

A kísérlet fényesen sikerült. Rettentő népszerűek lettek, mindenki együtt nevetett velük az egészen. És akkor ezt a nevetést elnevezték döntésnek.

*

Volt egyszer egy utolsó nyári iskola. Úgy értve, hogy az utolsó anyagokból az utolsó nyáron kezdték építeni. Az emberiség eldöntötte, hogy befejezi az öröknek hitt lineáris apokalipszist, de a megmaradt cuccokkal, betonnal, kamerákkal, ilyesmivel még akartak valamit kezdeni, tisztességből és főleg játékból. Persze sokat sírdolgáltak is a valamit kezdés közben, a könnyeket összegyűjtötték, kilocsolták, és ugráltak benne, mint a tócsákban a gyerekek.

Az utolsó nyári iskola hallgatta őket, ahogy zsinatolnak, nézte, ahogy ugrálnak meg a kezükkel kalimpálnak, és számot vetett az állapotukkal, amelyben egy kicsit azért még sodródni tűntek, legyünk

egyszerűbbek: látva látta, hogy mi a stájsz, de hogy kedves és ártalmatlan maradéka ez a régi narratíváknak és diskurzusoknak. És amúgy natívan, kicsike zsigerből sem akarta ezeket a jóravaló lényeket sodorni se előre, se vissza, se másfele, és nem akart sodrás lenni, sőt nem akart semmit. Nem tudta, hogy nem akar, meg hogy ezért vagy azért nem, csak ez volt a helyzet. Még cseppnyi kis iskola volt, hiszen meg sem született, illetve éppen született, ráérősen, vagy nem is úgy, inkább időt nem méregetve, nyugodtan, zsinatoktól és kalimpától függetlenül, kondicionált megkülönböztetésektől hemzsegő viták emléke nélkül, mesterséges szemek és fülek inputja nélkül, úgy külön nem remélve, fájdalmatlanul.

Akik építették, minden délután hazamentek, de az iskola ilyenkor is csak született tovább, kényelmesen hátradőlt egy szívlapátokkal és csikkekkel teliszórt földhányás oldalában, lehunyta a szemét, vagy pont az, hogy nem hunyta le, és szemlélte a formát, ami akkor épp ő volt, próbálgatta a kis szerkezeteit, tapogatta a gerendákat, simította a falakat, kábelvégeket pöckölt, szimatolta a festékszagot, megmosolyogta az ügyetlen áthidalásokat, elmélázott az aljzat repedésein, és közben hallgatta percegő hangok százezreit. Ezek a mákszemnyi hangok sosem voltak egyformák, de ugyanabból a nagy mákgubóból potyogtak alá, ami az élet, és ő olyan volt eközben, ahogy figyelt, nem, nem is figyelt, csak ott volt, na szóval azt érezte, mintha otthon lenne, ő volt az alkotás maga, és már a hátradőlés is olyan remek volt, hogy közben el is felejtette, hogy ő tulajdonképpen születik, és bármeddig tudta volna csinálni.

A szövegben szabatos vagy megtekert formában kifejezések, szófordulatok és kisebb gondolattöredékek szerepelnek Hortobágyi László és R. D. Laing, illetve Pilinszky János, Ottlik Géza, Laár András, Kosztolányi Dezső, Tandori Dezső, Feldmár András, Menyhárt Jenő, Lovasi András, Weöres Sándor és Fehér Béla műveiből, beszélgetéseiből. A szövegbeli képeket a szerző készítette.

